

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 30րդ տարեկրկանի (1914-1915 թվական) բաժնորդական տարեգրքի 20 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանկ. ԿԱՆԻՒԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱՆ ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 2 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանկ. Նամակ կամ գրամ զրկելու համար 1 ֆրանկ. Նամակ կամ գրամ զրկելու համար 1 ֆրանկ.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
Marseille (France)

L. SURI

1915 ՄԱՅԻՍ 19 ԴՆ.
(2.3. 1915 Մայիս 8)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը կը կարգէ համարի, համառոտելով և կամ մասնաժողովի կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները. Խմբագրութիւնը չի վերագրւում չհրատարակուած ձեռագիրները. Ծանուցումներ կը շարունակուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով. Ծանուցումներ 1 միլիակ գիրք 1 անգամ կարգէ. 1 զիւսագիրք 2 անգամ. Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadie 17

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կովկասի Հայ կամաւորներին ի նպաստ ներկայացումը. — Հեռուէն ու մօտէն, մեր ձեռքով կ'աւելնեն. — Թիւրքիայի Հայերի վիճակը. — Երկրի դրութիւնը. — Ռուս զորքանակը Թիւրքիայի տարածքի մէջ. — Ռուսները պատերազմը և Հայերը. — Հայերի Գարսի տարածքը. — Թիւրքերը Պարսկաստանի մէջ. — Թիւրքական զաւթարարները. — Թիւրքական լուրեր. — Կ.պոլիսը պաշտպանելու համար թիւրքական զորքանակը. — Կ.պոլիսի մէջ. — Սեւ ծովի կողմէն. — Տարտուսի մէջ. — Համալսարանի պատերազմը. — Էլուսիկայի մէջ. — Կղզիներէն հեռուէն. — Զեկոյ տիրութիւնները. — Մանուգումներ

տեղ. Տիար Ժերմաններ անգամ. Գարսի շրջով կարծես վերածնունդ, ագգային զգացումով ոգևորուած, պարտք սեպած էին իրենք ալ մասնակցութիւն ունենալ այս հանդէսին մէջ և իրենց ներկայութեամբ ոգևորել ու քաջալերել իրենց ազգակիցները. Հանդէսին նախագահը Տիար Յովհաննէս Մահաթեան, Կովկասի Հայ կամաւորներին նպաստող Մարտիկի կոմիտէին խորհրդական անգամ, հանդէսը բացաւ Քրանսերէն հառով մը. այնպէս որ հետաքրքրութեամբ կամ հրաւիրուելով ներկայ գտնուող մի քանի Ֆրանսացիներն ու Ֆրանսահայերն իմացան թէ ինչ տոկոսով իրութիւն կը տիրէ Թիւրքիայ. յատուանի մէջ և թէ ինչպիսի զգացումներով ոգևորուած են այժմ ալ խառնի ամէն կողմ գտնուած Հայեր, որոնց ազգակիցներէն բաղկած ինչ հազարաւորներ կամաւորներ զուգորդելու կարգաւ և իրենց յատուան հայ խմբակներն ունենալով, ռուս զորքանակի կողքին կանգնելու կը կառնէին Թիւրքիայի կործանարար բռնապետութեան դէմ. Զառը վերջացաւ Vive l'Arménie! Vive la France! Vivent les Alliés! աղաղակներով մէջ և զաշնակահարութեան ռուսացի Օրիորդ Clotilde Langier սկսաւ դաշնակի վրայ նուագել Մարտիկը որ հանդիսականները ունկնդրեցին յատուանայ, զիրենք հիւրընկալող ազատաւեր Ֆրանսայի ի յարգանքով (Օրիորդը յետոյ ալ մի քանի անգամ թէ հայերէն և թէ՛ ֆրանսերէն երգեր նուագեց դաշնակի վրայ, որոշեալ միջնադարներին տանն): Այնուհետև Տ. Երուանդ Թորոսեան եռանդուն շնչերով արտասանեց Քամառ-Քաթիկայի ազատաշունչ ոտանաւորներէն «Ղարիպ Մշեցիի» որ Մուշի հեռաւոր երկրէն իր հայ եղբայրներին կողմէ հոս զրկուած կը յայտարարէր թէ մենք ձեր փարան յենք ուզեցիք մեզի պաշտպանութեան համար:

Իրեն յաջորդեց Մ. Փորթուգալեան, Արմենիայի խմբագիր. անորէն, որ ներկայ ժամանակի պահանջը և Հայ ժողովրդի պարտականութիւնը յիշեցուց, իրեն վերջապահ դնելով այս նշանադրանք՝ «Հայը Հայաստանին և Հայաստանը Հային» որ բուն ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ. Հանդէսին Բ. մասը սկսաւ Ա. Շի. տանեանի գրած Անդրազիկ Թատերախաղի ներկայացումով որ անուանի յիշատակահան խմբակներին մարտական գործունէութեան գրուած մը կը ներկայացներ, իրեն ռազմադաշտ ունենալով 1904ին Սասունի լեռները. Պէտք է ըսել որ բոլոր դաշնակներն ալ, գրեթէ ամենք բացառութեան, իրենց գերերի տերն էին, այնպէս որ հանդիսականները պիտի գոչարանային հաւատալ, եթէ արդէն ծանօթ չլինէին գործող անձերը, թէ ատենք լոկ արուեստագետներ (amateur) են և ոչ թէ արուեստագետներ (artiste). Այդ բանը պատիւ կը բերէ նաև իրենց կառավարիչ (régisseur) Տ. Արշակ Թորոսեանին որ կարողացած էր շատ կարճ ժամանակի մը մէջ պատրաստել թատերասերներին խումբը այդպիսի յաջող ներկայացման մը համար: Այս առթիւ մասնաւոր շնորհակալութեան արժանի են Թորոսեան երկու եղբայրները (Արշակ և Երուանդ) որ զիրենք Մե. պոմնի և Թալիսի ներշնչութեամբ շուրջաւորուած և անոնցմով ոգևորուած, իրենց գոչարութիւններին յաջողութիւնով կը յաջողին հայ թատերաբեմ մը յարգարել Մարտիկի մէջ. «Անդրանիկ» ինքնակայացումը շատ լաւ ապաւորութիւն գործեց հանդիսականներին վրայ. հանդերձաւորութեան հանդէսական լաւ յարմարեցում էին և կը յիշեցնէին հայ հայրենիքը, դերասաններին խօսքերը, շնչերը, շարժումները կը յուզէին հանդիսականներին սիրտերը մինչև իրենց ալքերը և բուն ծափահարութիւններ կը խլէին յանալ:

«Անդրանիկ» ի վերջանալէն յետոյ միջնադար մը տեղի ունեցաւ որ ներ, որ ներկայ ժամանակի պահանջը և Հայ ժողովրդի պարտականութիւնը յիշեցուց, իրեն վերջապահ դնելով այս նշանադրանք՝ «Հայը Հայաստանին և Հայաստանը Հային» որ բուն ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ. Հանդէսին Բ. մասը սկսաւ Ա. Շի. տանեանի գրած Անդրազիկ Թատերախաղի ներկայացումով որ անուանի յիշատակահան խմբակներին մարտական գործունէութեան գրուած մը կը ներկայացներ, իրեն ռազմադաշտ ունենալով 1904ին Սասունի լեռները. Պէտք է ըսել որ բոլոր դաշնակներն ալ, գրեթէ ամենք բացառութեան, իրենց գերերի տերն էին, այնպէս որ հանդիսականները պիտի գոչարանային հաւատալ, եթէ արդէն ծանօթ չլինէին գործող անձերը, թէ ատենք լոկ արուեստագետներ (amateur) են և ոչ թէ արուեստագետներ (artiste). Այդ բանը պատիւ կը բերէ նաև իրենց կառավարիչ (régisseur) Տ. Արշակ Թորոսեանին որ կարողացած էր շատ կարճ ժամանակի մը մէջ պատրաստել թատերասերներին խումբը այդպիսի յաջող ներկայացման մը համար: Այս առթիւ մասնաւոր շնորհակալութեան արժանի են Թորոսեան երկու եղբայրները (Արշակ և Երուանդ) որ զիրենք Մե. պոմնի և Թալիսի ներշնչութեամբ շուրջաւորուած և անոնցմով ոգևորուած, իրենց գոչարութիւններին յաջողութիւնով կը յաջողին հայ թատերաբեմ մը յարգարել Մարտիկի մէջ. «Անդրանիկ» ինքնակայացումը շատ լաւ ապաւորութիւն գործեց հանդիսականներին վրայ. հանդերձաւորութեան հանդէսական լաւ յարմարեցում էին և կը յիշեցնէին հայ հայրենիքը, դերասաններին խօսքերը, շնչերը, շարժումները կը յուզէին հանդիսականներին սիրտերը մինչև իրենց ալքերը և բուն ծափահարութիւններ կը խլէին յանալ:

Հանդիսականներին զիւրութիւն և ժամանակ տուաւ շքանշանին մօտենալով կազմութիւնը. Կովկասի Հայ կամաւորներին ալ նպաստ մը դրացուելով ասկէ. Միկնոյն ժամանակ մի քանի Հայ օրիորդներ ալ ծաղիկով ծառայութեամբ կը զրադէին ի նպաստ Հայ կամաւորներին: Դադարի վերջանալէն յետոյ ներկայացուեցաւ «Գաւաթ մը թէյ» կատակերգութիւնը որ սկզբէն մինչև վերջ միմաղցեց հանդիսականները. Տ. Երուանդ Թորոսեան այնքան բնական և միմաղաչարժ կերպով կը ներկայացներ իր դերերը կատակախաղին մէջ, որ բնական վրայ ներկայացած տոտին դեռ ինք բերանը չբացած, իր շարժումներն ու ձևերը զուարթութիւն կը պատճառէին և ոգևորուած ծափահարութիւններով կողմնուէր իր երեսմը: Ծաղկեփունջի նուիրուեցան դաշնակահար Օրիորդ Գլուկա Լօմիէին, Օրիորդ Էֆրիկ իւթիւնեանին որ կոմուսիի դերը կատարեց «Գաւաթ մը թէյ» կատակախաղին մէջ և Օրիորդ Հայկանոյ փորձաշարներն որ Սասունցի աղջկան դերը կատարեց «Անդրանիկ»-ին մէջ. Հանդէսներկայացումը որ սկսած էր կէսօրէն յետոյ ժամը 3ը մի քանի րոպէ անցած, վերջացաւ ժամը 6½ի տաններ և հանդիսականները մեկնեցան շատ լաւ և խոր տպաւորութեան մը տակ, այնպէս որ 1915 մայիս 16ը անմոռանալի թուական մը պիտի մնայ Մարտիկի Հայ գաղութի պատմութեան մէջ:

ՀԵՌՈՒՆԷՆ ՈՒ ՄՕՏԷՆ
ՍԵՐ ՁԵՐԿԱՅ ԿԵԱՐԸՆ

Համալսարանային պատերազմի իւր մրդամտեան մէջ է. Այս շրջանն ալ եւս բեղմնաւորութեան շրջանն է. Գարունին հետ միաժամանակ նոր գործունէութեան պիտի ձեռնարկուի. Երբեք Համալսարանի կողմէն, վնասկան նոր թափով Հակառակ բոլոր մարդկային անթիւ կորուստներուն, քանդուած հին ու նոր փառաւոր շէնքերուն և հասարակ ժողովրդեան կրած տառապանքներուն, ընդհանուր պատերազմ տակաւին կը շարունակուի, տակաւին քրիստոնեայ ազգութիւններ միկնոյն Աստուծոյ շնորհով իրարու

արիւն կը քա-մեն: Եւ ո՞վ է որ վերջնականապէս խաղաղութիւն պիտի տայ աշխարհին: Անաստաս ու ան-կրօն (կեղծ բողոքական) կ'աշխարհ, հեղա-համարը Գեորգ Ե. Անգլիայ թագա-ւորը, թէ ազատարար Նիկողայոս Բ. Ռուսոյ կայսրը: Ասոնք, երեքն ալ, արիւ-նակից են իրարու, և անձնապէս երեքն ալ աշխարհի խաղաղութեան համար ան-կեղծօրէն ցանկացողներ, սակայն կէտ մը կայ որ մեծ տարբերութիւն կը գծէ ա-տասնյոթն և վերջին երկուքին միջև. — բարեարտութեան և ազատամտութեան տարբերութիւնը: Ան որ իւր ժողովուրդի սիրոյն վրայ վստահացած է, այն որ իւր հպատակներու սիրայծար Զուխա-րեանութեան վստահացած է, և այն որ իւր հաւատարմութիւնը և ժողովուրդի կա-մաւոր հպատակութիւնը քան թէ բռնի տիրապետելուն վրայ, մշտնջենական խա-ղաղութիւն ալ անկէ պիտի ստուի աշ-խարհին: 40 տարուայ տիրապետութեամբ Ալեքս-Լոնէն ատենութենէ զատ ոչինչ կրցաւ տալ իւր իշխողին գինքն ստրկացը-նող գերման կայսրին, միևնոյն ժամանակ յայնժամաւ և բազմալեզու տէրութեան մէջ բոլոր ցեղեր անլուսին սիրով մը կը սիրեն իրենց իշխողը: Ռուսական Ռաշ-նիան վերջին օրինակն է ինքնավարու-թեան՝ տրուած իրեն ռուս կառավարու-թենէն: Միևնոյն ժամանակ մղոններով իրարմէ հեռու, տարբեր նկարագրով ու սովորու-թիւններով անկախ ազգութիւններով Մեծն Իրիտանիայ Միացեալ թագաւորութիւնը կազմող տէրութիւնը, բոլոր ցեղերուն և լեզուներուն վրայ միևնոյն օրէնքներու լուծովն է որ կորոզացեր է իշխել աշխ-րհուն և այսօր կապի գերման նաւերն իրենց խորշերուն մէջ անլուսութեամբ: Այսօրինակ տէրութեան մը կազմէ ինքնին երաշխիք է աշխարհի խաղաղութեան երբ զօրա-պաշտութիւնը (militarism) խորտակուի: Իսկ փոստաւոր Ֆրանսան, ազատութեան և լուսնի վստահանք, տասնապիղ ազգերուն օգնելու իւր պատգամն արդէն նշան է ա-նոր ազնուարարութեան, և անցեալէն կը դատուի անոր ապագայի վիճակը: Խաղա-ղութեան իշխանիք այս երրորդութիւնը հաստատապէս աշխարհի տիրապետողներ պիտի լինի... իրենց սիրով ու ազատու-մբանութիւնով...

Նոր կենսի կնքեր է Հայկակ Էկի-նեան՝ անունն իր նոր շարքաթաթիւնն որը մարտ ամիսէն սկսած է հրատարակել Ֆրէնսոյի մէջ: Ամերիկայի «ուկեդիկ» նախնադր, ինչ կը կոչուի ամերիկայ-գրականի արգասաբեր հոգով, գաղթական հայերու կարևոր կեդրոն մը լինելով, լրա-գրի համար չէր կրնար տուաբերել չունե-նալ քանի որ Հ. Է. հոն է: Իւր Քաղա-քացիական առաջին փորձն էր խաղաղականի փոխարէն վրայ: Եւ մենք տակաւին կը յի-շենք երիտասարդ լրագրողը հոս, Նիւ-Եորքի և Նիւ Ճըրքի սահմանագիտութեան վրայ: Անպակ, երկրորդանգ, Ազա-տութիւնը շարքաթաթիւններու լոյս քերե-լով: Ամերիկացի պարծանքն է այդ... անվերջ խմբագիրը թերթ մը հրատարա-կած է ուր որ դացած է: Լրագիրն իւր էութեան անբաժան ընկերն է: Սակայն, ոչ որոշ ուղղութիւնով կամ ընտրուած քաղաքով: Թող թերթ մ'ունենան, բն-կանքին ժողովուրդին ուղղմամբ եղած է միտ նպատակակետը: Եւ ասիկա նոյն իսկ 25-է աւելի տարիներէ վերջ... Ներկայ աշխատակիցներն ալ առ բանն հասկցած ըլլալ կը թուին: Չոր թիւին մէջ «մաղ-թանքներու և փափաքներու» հոսանք մը կ'ուղղուի խմբագրութեան: Չոր թիւին մէջ, նոյն մաղթող յոգնածագիրը ներկայ աշխարհաւոր պատերազմի վրայ խօսե-լով ընկերակիցական գաղափարը վարձար-նել կը փորձէ՝ իւր լոկ հակառակորդի հան-

գամանքն ի յայտ բերելով: քանի որ Ըն-կերակցութիւնը պատերազմը չկրցաւ դադ-րեցունել, ուրեմն երևակայական երազ է ատ, կեդրականը Ե. Մ. Նիկիտին, «Զա-տիկը» խորագրով յոգնածին մէջ վարդա-պետի մը քարոզը գետեղած է, սկսածազ գային եղբայրութեան մը փարեւու պէտք ունինք» կըսէ, և չի մտածեր որ Քրիստո-նէութիւնը 2000 տարիներու կեանքով կրցած չէ արիւնահեղ պատերազմներ դադ-րեցունել համակրօն և համաձայն ազգե-րու մէջ, և կ'ակնկալէ որ ընկերակցական գաղափարը 50 տարուայ կեանքով անկա-րելի ընէ — զաղքեցունել պատերազմը դրամատիկական դրութեան շրջանին մէջ:

Ինչ որ է, իրեն լրագիր հետաքրքրու-թեամբ կը կարգացուի, սակայն էա-զիր մը նոր կեանք մտցունելու համար մեր ազգին մէջ, անունէն առաջ նկարա-զիրը նորեւու պէտք ունի...
Յարգանքի պատահանութիւն մը կը ծան-րանալ վրայաբանագրելու համար Աննա վարժուչի մահն ու անցեալ գործունէու-թիւնը: Ամերիկացիներու իգական սեռի առաջին վարժուչին եղած է: Մեծ ուսում մը չունէր ան, սակայն իւր բնածին աշ-խուստութեամբ Շեկոյ Խալֆայէն սորված էր ինչ որ պէտք էր այն ատենները մէկ մը ուսումնական ընելու համար՝ Նարեկ, Սպարտ և Ռ. Բ. Կանոններէն դասեր առ-նելով: 1875ին Ամիտաի (Ջորալթքիր) Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ աղիկներու դպրոցին համար վարժուչի կը նշանակուի մրցումով, երբ Ամիտաի նորածին ընկերութիւններ-Որդեմիրաց, Նայրեմաթիաց, Աննուէր — առաջին անգամը լինելով Ամիտաի մէջ աղիկանց վարժարան մը կը բանան: Այն ատեն Աննա վարժուչին հազիւ 18-20 տարեկան օրիորդ մը, յաջողութեամբ կը վարէ դպրոցին վարժուչիութիւնը, աշա-կերտութիւններուն սովորեցունելով միանգո-մայն տանգիագործութիւն՝ որ նոր կ'սկսէր ընդհանրանալ Ամիտաի ժողովուրդին մէջ:
Թէև մեծ եղած չէ Աննա վարժուչիի կրթական գործունէութիւնը, սակայն ա-ռաջինը լինելուն համար իւր անունը միշտ պիտի յիշուի, որովհետեւ իրմով կ'սկսի աղիկներուն համարնակ կերպով գրե-կարգալ սորվելու գործը:

Փաղուժը կատարուեցաւ ամսոյ 11-ի կիւրակին:
Հանգիստ իւր վստահարեկ ասկորնե-րուն:
ՏՍԱՍՏ
Ուսուց Հոգօքըն Ն. Ճ.
16 ապրիլ 1915

ԹԻՒՐԻՔԻԱԻ ՀՍՅՆՐԻ ՎԻՃԱԿԸ
Միշտնէն կը հեռագրեն մայիս 16ին. «Փոփոյո տ'իքալիս լրագրին կիմացնեն Սալոնիկէն որ կ'աջուլեն եկած ճամբորդ մը կը տեղեկացնէ թէ Հայերի վիճակը ճգնաժամային է: Անոնք կամրաստանուին իրեն մեղսակիցներ Ռուսներին:
Թիւրքերը գտեր են եղեր վանի մէջ անթել հեռագրի գործիք մը որ Ռուսները իրազեկ կընէր թիւրք բանակի շարժումներին: Արաքները Սիրիայի և Պաղատաի մէջ սարսա-փահար կընեն (terroriser) իսրայէլա-ցի ժողովուրդը որ կամբաստանեն թէ Անգլիացիներին հետ յարաբե-րութեան մէջ կը գտնուին»:

ԵՐԿՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ
(Ս. Կոստանով վերջին թուականը)
Այլապաւերականի, Ռիթիսի և Մուշի շրջանները ապստամբական վիճակի մէջ են: Որոշ վայրերում կը-ռիւր անողոք ու կատաղի կերպա-րանք է ստացել. իսկ մենք անկարող ենք գէթ նիւթական օգնութիւն հասցնելու. երկի օգնութիւնը պիտի գայ այն ատեն երբ ամեն բան վեր-ջացած լինի: Անուագն 1000 ոսկի պիտի հասցնել այստեղ, այլապէս շատ ուշ կը լինի: Կարինից ստաց-ւած տեղեկութիւնները, գրած փե-տըրարի 25ի (10 մարտ) թւակա-նով, գրութիւնը նկարագրում են սոս-կալի յոսանաւորեցուցիչ կերպով: Իթիթի հատական պաշտօնեաները դա-ղան են կտրել: Երեւ, բռնութիւն, պատի թունաբարում և սպանու-թիւնները սովորական բաներ են դարձել: Կարնոյ փոխ միւղիւրին Դերմանում կապում է մի նշանաւոր հայտ իւր 10 տարեկան աղիկայ հետ և միասին գնդակահարում: Սպանու-թեան սպանալիքով և շատ անգամ էլ սպանալիքը գործադրելով՝ ժո-ղովրդի քիչ թէ շատ ունեւոր տար-րերը թալանում և կողոպտում են: Միւս վայրերը աւելի նախանձելի վիճակում չեն: Երկնկայի հայերի ու նեղածները բռնութեամբ գրաւե-լուց յետոյ, սպանալով հրամայում են իրենց մօտ գտնւած իրերը գրա-մով առնել և յանձնել կառավարու-թեան, ընդհանուր կողոպտածի սպառ-նալիքը կախած է ամբողջ թիւր-քահայ ժողովրդի գլխին: Կարին, Երզնկա, Դիարբեքիր և զէպի տմ. բող շարժումը, միևնույն կիլիկիա՝ սպանութիւնները անհատաբար 5-7 հոգով՝ սովորական բաներ են գար-նել:

«Տնտեսապէս վերին աստիճանի աղքատութեան հասցրին. գարնան ու աշնան, ցանք չկայ, սրից ողջ ծառացածները սովի ճարակ պիտի դառնան: Սպարում ենք Չինկիլիսա-ների, Էնկիլիմուրների ու Շահ-Ար-բանների մոմանակներում: Ամեն կողմը զուլում է թագաւորում: Վաս-պուրականը, Ռիթիսի լեռնային մա-սերը, Չէյթունը չկարողանալով դի-մանալ, փաթաթեցին զէպին և կուի դրոշակը բարձրացրին: Անհա-ւատար կատաղի կուի... թէ ինչով կը վերջանայ պայքարը, ապագան ցոյց կը տայ: Հայերը նման մտա-գրութիւն չունենին: Կառավարութեան բռնութիւնները, սպանութիւնները և մանաւանդ պատի թունաբարումները բաժակը լեցուցին: Այստեղ լուր է տարածուել, որ Քեամիլ փաշան մեծ զօրքով քալում է Չէյթունի վրայ. երևակայեցէք Չէյթունի գրութիւնը եթէ պարտուեցան...»

«Արմատի թիւրք կամաւորները գիշերելու համար ցլւած են հայ տները: միւլաղիմը բռնաբարում է տան կնոջը: Գիւղացիք սպանում են միւլաղիմին: 4 կին և 5 այլ մարդ

այդ՝ պատճառով բռնաբարում են: Տիֆլ սոսկալի աւերներ է գործում կարնոյ զօրքի ու ժողովրդի մէջ. ամբողջ զօրքը հալւեց. օրական 300 հոգի մեռնում են միայն քա-ղաքի մէջ: Համաճարակը կողորում է նաև գիւղերում: մահացութեան չափը անհաստատելի թւերի է հաս-նում: Թիւրքերը հողիւ կարողացել են նորէն 40.000-50.000-ոց մի բա-նակ կազմել: քայց կողորում և ու-ժասպառ մի բանակ ինչ կրնայ ընել: Դրութիւնը սոսկալի է և հէնց առա-ջին ճակատամարտում մեր բանակը օղբ կը ցնդի:

«Ահա մեր խելօք զեկաւարները այս դժբախտ երկրի վիճակը ինչ խաղի տակ դրին: արանց կշռելու իրենց նիւթական ու բարոյական ոյ-ժերը:

«Դրութիւնը այստեղ օրէցօր ծան-րանում է. առանց սեւ լուրջ պատ-ճառի փակեցին Ազատամարտը անո-րոշ ժամանակով: Խմբագիրներէն մէկը (պարսկահայտով) պառնայ սեւ պատճառի բանտարկել են և հակա-ռակ պարտից կոնսուլայի պնդումներով, զեռ շարժակեցին: Այստեղ լեցուցիք, որ մտադրութիւն ունին Էնկիլի-սքսորելու:

«Մշոյ Ռուբէնը փախստական էր, այժմ չգիտենք ինչ վիճակում է:

«Աշխատելու է լայն հողի վրայ: Ամերիկա, Խալիս և այլ չէզոք երկրներում բողքի ձայն պիտի բարձրացնէ ու միջամտութեան հը-րաւիրել: այլապէս Հայաստանը դառ-նալու է աւել անկերի մի կոյտ...»

(Հորիզոն)

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՐԱՆԱԿ
ԹԻՒՐԻՔԱՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պետրոգրադէն հաղորդած են մա-յիս 8ին. «Օլթի երկրամասին մէջ մեր զօրքեր քաջաբար յարձակեցան Թիւրքերին վրայ և զանոնք տեղա-հան ըրին իրենց ամուր գիրքերէն որ գրաւած էին Սիվրիչայ գետին քով:

Ալաշկերտի հովան մէջ ռուս հե-ծելագորքը յաջող կերպով կուի մը ունեցաւ փերտերին հետ:

Պետրոգրադ, 12 մայիս.

Մայիս 9ին Օլթի կողմերը մեր զօրքերը շարունակեցին նեղը գնել Թիւրքերը որոնք զէպի հարաւ-արեմուտք նահանջեցին և պարպե-ցին Թութմաչէքի երկրամասը:

Ալաշկերտի ուղղութեան վրայ, մեր զօրքերը տեղահան ըրին Թիւր-քերը Տութմաչէքի երկրամա-սէն: Նոյն կողմերը, Եփրատի ձախ եզերքին վրայ մեր հեծելագորքը յաղթական կուի մ'ունեցաւ Գիւր-տերին գեմ:

Թափարիզի կողմը տիրացանք Անվոկաի հովան:

Օլիմի ուղղութեամբ ուսւ զօր-
քերը իրենց դիրքերը հաստատեցին
Քիզի տաղի լեռնաշղթային վրայ և
կիրճերին մէջ. Անոնք Թիւրքերը
դէպի հարաւ տրեմուտք նետեցին.

Մենք յառաջիկայինք Տուտաքի
հարաւակողմը և մեր հեծելազօրքը
յառաջացաւ դէպի փաթնոց ուր ընդ-
հարում մ'ունեցաւ Քիւրտերի հետ
որոնք ցրուեցան վանի ուղղութեան
մէջ.

Մեր զօրքերը տեղահան ըրին
թշնամին Ապաղայի դաշտէն.

Միւս կողմերի վրայ ոչ մէկ փո-
փոխութիւն կայ.

ԹՈՒՍԵԻԹԻԻՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Կովկասեան ուսւ բանակի ղեկա-
ւարներէն զօրավոր Օզանովսկիի
լանքով որ ամէն կերպ կաշկեցի հայ
կամաւորները որոնք ունեցած թեան,
Քանաքեռի մէջ բացուած է հայ
խմբերին սպաններ պատրաստող դըպ-
րոց մը, ուսւ սպանների ղեկավարու-
թեան տակ. նոյնպէս անոր պատ-
ճառով հաստատուած է Քանաքեռի
մէջ հազար հոգիներ պահեստ մը հայ
գունդերին համար ուր պիտի մարդ-
ւին անվարձ կամաւորները.

— Ռուս զինուորական իշխանու-
թիւնները կողմէն օտաշարկուեց ի
հայ կամաւորների խմբապետներին,
մասնաւորապէս Անդրանիկին, ըն-
դունիլ ուսական սպայութեան տա-
տիւնները. բայց այս քաջարի հրա-
մանատարները աւելի նախընտրեց
են ձեռք հայ խմբապետների անու-
նով քան թէ ընդունիլ զինուորական
և պաշտօնական տիտղոսներ.

— Կովկասէն եկած տեղեկութիւն-
ները կը հաստատեն որ վանի և
Ձէյթունի կողմերը Հայերի և Քիւր-
տերի միջև ընդհարումներ կը պա-
տահին, իսկ անպէս և անպաշտպան
հայ գիւղերը կը թալանուին և բնա-
կիւնները կը ջարդուին. Էյմիածնի
վէհ. կաթողիկոսը իմանալով այս
կոտորածի լուրերը, դիմեց է Ամե-
րիկայի Միացեալ Նահանգների նա-
խագահ Ռիչարդսին որ պաշտպանէ
Թիւրքոհայերը սոսկալի կոտորած-
ներէ.

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Ստացանք «Տարեկան հաշիւ վա-
սըն 1913 ամի, Աղգային. կրօնական,
Քարեգործական և կրթական հաս-
տատութեանց Նոր-Ջուղայի և Դըպ-
րոցաց գիւղերէն» և Եկեղեցեաց
Քուչեռայ և Շիրազի.

Այս տեղեկագրի հաշիւով միայն
նոր Ջուղա քաղաքի կրօնական,
քարեգործական և կրթական զա-
նազան հաստատութիւնների մուտքն
է եղած, 1913րդ տարիի ընթացքին

մէջ, 589.897 դրան (1). իսկ եւթը
516.142 դրան.

Իսկ Նոր Ջուղայի առաջնորդու-
թեան թեմերէն Քուչերի և Շիրազի
եկեղեցական հաստատութիւնները
44.808 դրանի ելեմուտք մը ցոյց
կուտան.

Այս զանազան հաստատութիւննե-
րի մուտքի աղբիւրները կը կազմեն
այդիները, կայուածները և մասնա-
ւորապէս նուիրատուութիւնները ու-
րոնք կը լինին առ հասարակ առա-
տածուն Հեղկահայերի կողմէն.

ԹԻՒՐԿԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պետրոգրադէն հեռագրած են մա-
յիս 7ին. Ուրմիաի երկրամասին
մէջ Թիւրքերի յաղթութիւնը խորին
տպաւորութիւն մը յառաջ բերաւ.
ամբողջ Պարսկաստանի մէջ և բոլո-
րովին տկարացուց Թիւրքասիրա-
կան գաղափարների տարածումը. ըս-
տացուած լրացուցիչ տեղեկութիւն-
ներին նայելով, խոյի և Ֆիւմանի
կողմեր Թիւրքերի յարձակումը շատ
կատաղաբար եղած է. ի սկզբան
Ռուսերի շատ կնճառտ մէկ զօրա-
ւարժին հետեանքով առերեւոյթ յա-
ջողութիւն մ'ունեցեր են Թիւրքե-
րը որով քաջալերուած յառաջ նետ-
ւեր են, բայց անմիջապէս շրջապատ-
ւեր և սոսկալի կրակի մը ենթարկ-
ւելէ յետոյ հարկադրուեց են սուի-
նով կուռիլ. Թշնամին կատարելա-
պէս ջախջախուեց է.

ԹԻՒՐԿԱԿԱՆ ՊԱՋԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոնտոնի թերթերին մէջ հրատա-
րակուած է հետեւեալը.

Նոր տեղեկութիւններ ստացուե-
ցան քրիստոնեայների սոսկալի կո-
տորածների վրայ որ Քիւրտերն ը-
րած են Պարսկաստանի հիւսիս-ա-
րեմտեան մասին մէջ. Ուրմիաի ամե-
րիկեան միսիոնարների զինուորը կը
տեղեկագրէ որ 1.000 քրիստոնեայ
սպաննուած են և 2000 ալ հիւան-
դութիւնների հետեանքով մեռած
են.

Ռուսական զեր-հիւպատոսն ալ
իր կողմէն կը տեղեկագրէ որ կի-
ներ ըռնաբարուած և սպաննուած,
գիւղեր կրակի տրուած և Ս. Գիւր-
քեր ոչնչացուած են Ուրմիաի մէջ.
Միայն Սալմաստի մէջ 300էն աւելի
քրիստոնեայներ կոտորուեց են ուսւ
զօրաբանակի հանելէն երեք օր
առաջ.

Կիւլպասանի մէջ թիւրքական հիւ-
պատոսը հրաման տուեց է քաղա-
քը կողպաւելու և այրելու. տեղացի
երեւելիներէն 85 անձ կապկպուեց,
գերեզմանատուն տարուեց և իրենց
աղագականների առջև կոտորուեց են.
Քահանայ մը խաչը հանուեց և ու-
րիշ քահանայ մ'ալ ողջ ողջ այրուեց
է. եպիսկոպոս մը կախաղան հան-
ւեց.

(1) Մէկ զրանը այժմ կէս ֆրանկ կարժէ.

ւեր է. կաթողիկ միսիոնարների տան
մէջ ապաստանածները քաշկատուե-
լով թիւրք հիւպատոսին առջև տա-
ւեր և աննցմէ ծնը գլխատուեց
են.

ԹԻՒՐԿԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պահիւրէն մայիս 7ին հազօրգած
են Քրանսական թերթերին լիբա-
նանցի Ասորի քահանայի մը վսեմ
մահը որ Թիւրքերը կախաղան հա-
նած են. Թիւրքական պատե-
րադմական առեանը մահի դատա-
պարտած լինելով Լիբանանի Սիւր-
էլ-Ֆիլի հովիւ Եւսուֆ էլ Հայկ քա-
հանայն, կախաղանը կանգնեցին Պա-
մասկոսի մեծ հրապարակին վրայ
ուր հազարաւոր զօրքեր շարուած
էին. Պատապարտուածը սուսերա-
մերկ զինեալ օտտիկաններէ և հե-
ծելազօրքի շսկաւտէ մը շրջապատ-
ւած բերուեցաւ այնտեղ. Հրամանա-
տարը իրեն մօտենալով հրամայեց որ
սուղանին և իր զանակից երկու
կայսրերին համար սկեցցէ պոսալ.
Քահանայն պատասխանեց «Կեց-
ցէ Ֆրանսան, Անգլիան և Ռուսիան».
աղաղակելով. Ձինք բարձրացուցին
աթոռակի մը վրայ և շուանը ան-
ցուցին վիզը. Հրամանատարը նորէն
բսաւ իր պահանջածը. Թող իմ մա-
հիւ մեղքը զայն վճռողների գլխին
վրայ ծանրանայ. պոսալ իր բոլոր
ուժով Ասորի քահանայն. «Ես կը
մեռնիմ հաւատարիմ ձեռքով մեր
կրօնքին և աղգային աւանդութիւն-
ներին. կեցցէ Ֆրանսան, կեցցէ
Ֆրանսան, կեցցէ Ֆրանսան» Եւ-
ինք իր ոտքով մէկ կողմ հեց ա.
թոռակը. Մի քսնի վայրկեան յե-
տոյ գիտկ մը դարձած էր...

— Կ. պոլսի ամերիկեան դեսպանը
մայիս 2ին հեռագրեց է Անգլիաի
արտաքին գործերի նախարարու-
թեան թէ պատերազմական նախա-
բար լնդէր փոշան ըսեր է իրեն թէ
որովհետեւ զանակից մարտանաւերն
և օդանաւորները ռուսեր արձա-
կելով կը սպաննեն կալիպօլի թե-
րակղզիի հոնդարտ բնակիչները, ինք
ալ Ֆրանսացիներն ու անգլիական
հպատակները Կ. պոլսէն պիտի զրկէ
Կալիպօլի, նոյն վտանգին ենթարկե-
լու. համար, եթէ անգլիական կառա-
վարութիւնը հրաման չտայ ուրա-
կածութիւնը դադարեցնելու. Սրբէտ-
ւորտ կրէյ պատասխանեց է որ
եթէ Անգլիացիների և Ֆրանսացի-
ների կեանքը վտանգուի կամ վիրա-
ւորուի անոնք և կամ ուրիշ ճանկրու-
տուք ունենան այդպիսի պատճառով
մը. բրիտանական կառավարութիւնը
անձնապէս պատասխանատու պիտի
համարի լնդէր փոշան, մեծ վէշիր
Սաիտ Հալիմ փոշան, օսմանեան
զահէճի անդամները և օսմանեան զօ-
րաբանակի գլխաւորները և անոր
համեմատ պիտի տնօրինէ իրենց հա-
մար.

Կ. ՊՈԼԻՍԸ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԹԻՒՐԿԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կ. պոլսէն ստացուած տեղեկու-
թիւններին համեմատ, ինդէր փա-
շան է որ որոշեց է գանձակիցների
յարձակմանը Թիւրքերի կողմէն գի-
մադրութեան առանցք դարձնել
Կ. պոլսը. նախարարական խորհրդ-
դի յայտնած կարծիքին հակառակ
ընդունուեց է այդ ծրագիրը. որի
համեմատ քաղաքը շատ մը մուսերի
բաժնուած է որոնք հեռախօսով
միացած են իրար հետ. Այդ մասն-
քի մէջ բաժնուած է 25.000 կանո-
նաւոր զօրքերէ բաղկացած բանակ
մը. Որովհետեւ կղզիներէն, նահանգ-
ներէն և Կ. պոլսի ծովեզերքէն թըն-
դանօթները վերցուած տարուած
են ամրացնելու համար վտօփորը.
Տարտանէլը և Ջմիռնը, որոշուած է որ
մայրաքաղաքին պաշտպանութիւնը
հրացանով և ռումբերով միայն կա-
տարուի. Կ. պոլսի ժողովուրդը պէտք
է մասնակցի այդ պաշտպանութեան.
Ասոր համար 18 տարեկանէն մինչև
45 տարեկան ամէն մարդ զէնքի
տակ պիտի կանչուին անմիջապէս
երբ գաշնակիցներն երևնան Կ. պոլ-
սի առջև.

Թիւրքական բանակի գլխաւոր
զօրապետները կը յայտարարեն թէ
երիտասարդ-Թիւրքերի այդ ծրա-
գիրն երևակայական է ինչպէս որ
երևակայական եղած են իրենց իշ-
խանութեան գլուխն անցնելէ ի վեր
կազմած բոլոր ծրագիրները.

Կ. ՊՈԼԻՍԻ ՄԷՋ

Մայիս 12ին կը հեռագրեն Պուք-
րէլէն. Կ. պոլսէն կը տեղեկու-
ցընեն որ քրիստոնեայներին և օտա-
րականներին համար կեանքը ծանր
է քաղաքին մէջ, որովհետեւ մուկ-
ռանկների կուսակցութիւնը Պուք-
մաններէն մղուած կրնայ ինքզինքը
յանձնել ցաւալի ծայրահեղութիւն-
ների. Սակայն կը կարծուի որ ողջ-
միտների կուսակցութիւնը պիտի
կրնայ հասկնալ այն ծանր հետեանք-
ները որոնք կրնան յառաջ գալ նը-
ման անկարգութիւններէ. Արդէն
իդամ ժողովուրդը կակսի հասկնալ
գերման և թիւրք գործակալութիւն-
ներէն յայտարարուած բոլոր յաղ-
թութիւնների ստույթիւնը. Այսպէս,
սույթմանին հանդիսաւորապէս Ղազի
տիտղոսը տրուելու առթով կազմուած
կրօնական արարողութիւնների նա-
խընթաց օրը, օսմանեան հեռա-
դրական գործակալութիւնը յայտա-
բարած լինելով թէ նոյն օրն իսկ
անգլիացի և ֆրանսացի վիրաւորներ
պիտի փոխադրուին Ստամպուլ,
խուռն քաղմութիւն մը վտղած էր
հոն, ներկայ գտնուելու համար այս
տեսարանին. Ռուսախաբութիւնը մեծ
եղաւ, երբ կառքերով քաղմութիւ-
նալամ վիրաւորների անցնուիլը տես-
նուեցաւ. Քաղմութիւնը, մասնաւո-
րապէս կրնէրէ կաղմուած, իր հա-

կազմակերպող ցույց ըրաւ այս տե-
սակ խաբէութեան մը դէմ: Կը հաս-
տատուի որ 15.000ի չափ վերաւոր-
ներ Կ.պօլսի փոխադրուեցան որոնց
մէջ կան և գերման թնդանօթածիդ-
ների բազմաթիւ սպայներ:

Կը յայտարարուի որ Միտիթիւն
և Յառաջիմութիւն կուսակցու-
թեան մեծամասնութիւնը կը հակի
Կ.պօլսի յանձնելու գաղափարին:

— Կ.պօլսի քաղաքը ծանր ան-
կարգութիւնների թատերաբեմ մը
գարշաճ է: Հազարաւոր մարդեր
փողոցներին մէջ ցոյցեր կընեն պա-
տերազմին դէմ: Վերաւորեալներին
Կ.պօլսի հիւանդանոցները փոխադ-
րելը ճշմարտապէս պանական եր-
կիւղ մը պատճառած է ժողովրդին
մէջ: Ոստիկանութիւնը ցուցարարնե-
րին դէմ անդթութեամբ վարուելուն
համար՝ շատ մեծ իրարանցումներ
և անկարգութիւններ կը պատահին:
Շատ մը վաճառատուներ և օթե-
ւաններ (hôtels) կողոպտուեցան: Բե-
րա-Քալէս-Օթէլին վրայ պատուհան
չմնաց որ ապակիները կտարտուած
չլինին: Սուլթանին անձնապահ զօր-
քերին զիսում եղաւ ցուցարարնե-
րը ցրուելու համար: Բերա-Քալէսի
առջև անկարգութիւններ ծագելուն
պատճառն այս եղած է որ գերմա-
նացի ոստիկանական պաշտօնէութիւն
մը գետեղուած է այդտեղ: Ժողո-
վրդին մէջ երեակայական շատ մը
զրոյցներ չըլան կընեն. իբրեւ թէ
դաշնակիցներն արդէն ներուցներն
անցած են և Կ.պօլսի կը մտնեն: Թէ
առաւ կառավարիչ մը նշանակուած է
Կ.պօլսի համար և այլն:

ՍԵԻ ԾՈՎԻ ԿՈՂՄԷՆ

ԱՐԷՆՔԷՆ կիմացնեն թէ երեք
առաւ օգաշուններ առմբեր նետեր են
Կ.պօլսի վրայ: Որ մեծ փնտներ
պատճառներ են:

Պոքրէշ, 12 մայիս

Պուրկազէն կը հեռագրուի որ
Ռուսները ցամաք դօրք կը հանեն,
թիւրքական հողին վրայ, ինչիստաի
մէջ, 12 հազարամէթր հեռու պուլ-
կարական սահմանագիծէն: Կը
լսուի ուժեղ թնդանօթածութիւն
մը Սե Ծովի կողմէն:

ԱՐԷՆՔ 14 մայիս

Անգլիական օդանաւ մը երեկ թը-
ռի: մը կատարեց Կ.պօլսի վրայ,
պանական երկիւղ մը տարածելով
այնտեղ: Յետոյ գործիքը ուղղուե-
ցաւ դէպի Սե Ծով: Թիւրք օդանաւ
մը որ ի զուր հետամտած էր զայն
զարնելու, կործանուելով ինկաւ Պահ-
չէ-Քէօյի վրայ թիւրքական հրետա-
նի հարուածներէն, որ զայն անդ-
լիական օդանաւը կարծած էր:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԷՉ

ԱՐԷՆՔԷՆ հեռագրած են մայիս
13ին: Դաշնակից նաւատորմը նե-
ղուցներին մէջ մտնելով երեկ գի-
շեր ուժեղութեց Գիլիս-Պահէր, Սուլ-

դանիէ և Նախարա ամրոցները: Ա-
ռաւտեան ժամը 8ին ընդհատուելով
ոմբակածութիւնը, վերսկսաւ ժամը
11ին և կը շարունակուի: Դաշնա-
կիցները կը յառաջդիմեն: Թիւր-
քերը, թէև բազմաթիւ օդնական
զօրքեր հասան իրենց, յետ կը մըզ-
ւին, որովհետև նաւատորմի ուժա-
կոծութեան մեծ փնտների կեն-
թարկուի: Թիւրք խրամանները
լցուած են դիակներով: Անգլիական
«Գուին-Լիդգայթ» զրահաւորը կը
ուժեղանայ թշնամի դիրքերը:

— Անգլիական «Կոլիաթ» զրա-
հաւոր նաւը Տարտանէլի մէջ՝ մայիս
12ի գիշերը թիւրքական հակազօր-
քիւնաւե մը հարուածուելով ըն-
կըղմուեւ է: Կը կարծուի որ 500ի
չափ մարդեր ծովամոյն եղած են:
20 սպայ և 160 մարդ ազատուած
են:

— Անգլիական թիւ 14 ընդծո-
վեալ չողենաւոր, որ Մարմարաի ծո-
վին մէջ թափանցած է, թիւրքական
թնդանօթակիր 2 չողենաւ և մէկ
փոխադրանաւ ընկղմուեւ է:

ՀԱՄԵՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Արևմտեան ռազմադաշտէն եկած լու-
րերը հետզհետէ աւելի ուրախացուցիչ կը
գտնուին: Տրանսական, անգլիական և պէլժ
զօրքերը յաղթական կը յառաջանան Պէլ-
ժի գիշեր մէջ ինչպէս և Տրանսաի հիւսիսա-
յին գետ գրաւուած ժողով մասին մէջ:
Գերմանացիներն ուժասպառ դարձած կե-
րէին մինչ Անգլիացիներն ու Տրանսաի-
ները նորոնոր ոյժեր յառաջ բերելով այժմ
յարձակողական դիրք մը բռնել սկսած են
այնտեղ: Խաղաղութիւնը վրդովող ընդ-
հանրական թշնամիին դէմ:

Տրանսական զօրքերը Առափի հիւսիսա-
կողմը մեծ յաղթութիւններ տարին տե-
ղահան ընելով Գերմանացիները: Մայիս
11էն ի վեր սկսած էին հարաւակողմէն
չըլապատել Գարանի գիւղաքաղաքը որ
այդ երկրամասի մէջտեղը կը գտնուի և
Գերմանացիները շատ զօրաւոր կերպով
զայն ամրացուցած և իրենց պաշտպանու-
ղական դիրքի և հաղորդակցութիւնների
համար շատ կարևոր կեդրոնաւայր մը
գարնուցած էին: Տրանսաիցիները արեւել-
քի կողմէն յարձակեցան անոր հաղորդակ-
ցութիւնների գլխաւոր դիմ վրայ և յա-
ջողեցան տիրապետելով Գարանիին, բազ-
մաթիւ ռազմամթերք ձեռք անցունել:

ԼՈՒՍԻԴԱՆԻԱԻ ԸՆԿՂՄՈՒՆԵԼՈՒՆ ՀԱՏԱԻԱՆՔՆԵՐԸ

Անգլիական Գիւնարո ընկերութեան
Նիւ Եօքէն ճանրողներով Լիվորոյ
վերադարձող օլուսիդանիա չողենաի
դօրքիւհարը ընկղմուիլը գերմանական ընդ-
ծովեայ մարտանաւի մը կողմէն, որ հը-
րատարական ենք նախորդ թուով, պատ-
ճառ դարձաւ այնպիսի զայրոյթ գրգռելու
անգլիական պաշարին ժողովրդին մէջ որ
Լանտոնի և անգլիական ռաբի մի քանի
քաղաքների մէջ յարձակումներ եղան
Գերմանացիների վրայ, քանդուեցան ու
կողոպտուեցան գերմանական մի քանի
վաճառատուներ և ոստիկանութեան մի-
ջամասութիւնն ու կառավարութեան սառ-
տեքը հազիւ կարողացան հանդարտեցնել
զրգուած ժողովրդի ծայրայեղութեան
դիմումները՝ գերման բարբարոսութեան
անմեղ զոհերի վրէժը լուծելու համար:

— Ըլուսիդանիաի ընկղմուիլը, որին
զոհ գնացին նաև 100ի չափ Ամերիկացի

ճանրողներ, մեծ զայրոյթ և զրգուած
պատճառեց նաև Ամերիկայի Միացեալ-
Նահանգներին մէջ: Նախագահ Ուիլսոն,
իր ջերմ խաղաղասիրական ձգտումներին
հակառակ, պարտաւորեցաւ ծանուցադրի
մը ղրկել գերմանական կառավարութեան,
պահանջելով որ Լանտոնի զանազարի պա-
մանները յարգուին պատերազմի միջոցին
և չէզոք երկրացիների կեանքը չվտանգ-
ւելու համար՝ անմեղ ճանրողներ փոխադ-
րող նաւերը չընկղմուին առանց օրինաւոր
հարցաքննութեան: Մանուցադիրը խմբա-
գրուած է առանց պատերազմական սպառ-
նալիքի բայց վեճական ուժով:

ՅԷԶՈՔ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յունաստանի նախորդ վարչապետ
Տ. Վէնիզէլոս որ եղիպտոսէն Յու-
նաստան վերադառնալով Միդիլէն
Միտիլիի կղզին գնացած է, Լոն-
տոնի «Տէլիֆթէկրաֆ» թղթակ-
ցին հեռագրաւ 10ին ունեցած տե-
սակցութեանը մէջ ըսեւ է. «Կը
յուսամ որ ազատական կուսակցու-
թիւնը պիտի յաղթանակէ. բայց
եթէ պատերազմէն առաջ նոր դահ-
լիս մը կազմուի ունէ առաջարկ լինի
ինծի, պիտի մերժեմ ես: Իսկ պա-
տերազմի մասին իմ ունեցած տեսու-
թիւններս փոխուած չեն բնաւ. դաշ-
նակիցների վերջնական յաղթանա-
կին վրայ տարակուսիլը ժիծաղելի
է:»

— Հոլանտաի և Գերմանիայի միջև
վերջերս պատահած միջադէպերին
հետեանքով Հոլանտա տեղադրու գոր-
ծակցութեամբ մը կը զինուի և կը
պատրաստուի Գերմանիայի դէմ ինք-
նապաշտպանութեան համար:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Ար Լեկուի խմբագրատան մէջ ծախու
կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեան
գիրքերը, որոնց արժէքները նշանակուած
են իրենց առջև:

Մարտէլէն գուրս զրկելու ճանապար-
հածախքը գնողին վրայ է. ուստի հաշ-
ւի դիւրութեան համար կընշանակենք թէ՛
Մարտէլի մէջ ծախուելու գիները և թէ՛
փաստով ուրիշ քաղաք զրկուելու գիները:
Այս վերջինները փակագծի մէջ դրուած
ներն են: Արժէքը կանխիկ չստաց,
ւած գիրք չըրկուի: Արձանագրուած (re-
commandé-registré) ծրարով ստանալ
ուղղորդող պէտք է 25 անգիւն աւելի զըր-
կին իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 ֆր-
անէն աւելի պէտք չէ կռն:

Տարերք հետադարձական արուեստի եր-
կասիրութիւն Հ. Ս. Վ. Գանթարեան 1
ֆր. և 80 անգիւն. ճանապարհածախքով 2
ֆր. և 10 անգիւն:

Հ. Ս. Երեմեան. (Ազգային դիւքեր,
զբաղւո շաւեր: Տպագր. 1913: Ա շարք
Վ. Ազգային, Մ. Մամուրեան, Ն. Ար-
մէն Բագրատունի, Գարեգին եպ. Սրուանձ,
տեանց, Խրիմեան Հայրիկ, Խ. Միսաքեան,
Ռ. Պերպէրեան, Գեր. Եղ. Հիւրմիզեան
Սեդրակ Տէր Սարգսեանց. 2 ֆր. և 40
անգիւն. (Հ. 2. 80):

Նոյն Ր շարք Մեքսոպ-Մաշտոց, Հայ
աշուղներ, միջնադարեան գրականութիւն,
Յ. Ճանիկեան, հոգեշունչ գրողներ, Նար-

դէյ, Ս. Հայկունի, Տիկին Մ. Սվանեան,
Տերոյենց, Յ. Պարոնեան. 2 ֆր. 40 (Հ.
2,80):

Նոյն Գ շարք (Տ. Գարբէլ Պատկա-
նեան, Հ. Ղ. Աւիշան, Խաչատուր Արո-
վեան, Թովմաս Թէրզեան: 2,40 (Հ. 2,80):

Նոյն Դ շարք (Եղիա Տէմիրճիպաշեան,
— Արփիար Արփիարեան. — Նահապետ
Ռուսինեան. — Պետրոս Գուրեան. 2
ֆր. 40 (Հ. 2,80):

Նոյն Ե շարք (Գրիգոր Ռոտեան. — Մը-
լըրտի ՊէշիքՍաշեան. — Երենց Յով-
սէփ Շիշմանեան. — Սրապիոն Հէքի-
մեան: 2,40 (2,80):

Պողոսեանութիւն. պատկերազարդ: 1 ֆր.
և 30 անգիւն. (1,60):

Կարմաբաւութիւն. պատկերազարդ: 1,20
(1,40):

Շերամբաւութիւն տեսական և գործ-
նական. պատկերազարդ: 1,20 (1,40):

Մեղուաբուսութիւն. պատկերազարդ: 1,75
(2 ֆր.:

Նոր Կենդանաբուսութիւն և Մարդ-
կազմութիւն պատմական և նկարագրական:
553 երեսներէ բաղկացած և 450 պատկեր-
ներով զարդարուած: Վերջը դրուած է
այս գրքի մէջ գործածուած ուսումնա-
կան բառերի հայերէն և ֆրանսերէն ցան-
կը: (Ընտիր գործ մը, ամենքին ալ հետա-
քերթութեամբ ընթերցանութեան արժանի:
2 ֆր. և 50 անգիւն. (3 ֆր.:

Նոր Հանրաբուսութիւն նկարագրական և
պատմական. 131 պատկերներով: 2,20
(2,40):

Երկրաբուսութիւն 200 պատկերներով:
1,20 (1,40):

Տիեզերագիտութիւն պատկերազարդ: 1,20
(1,40):

Երկրագործութիւն տեսական և գործ-
նական ի պէտս երկրագործաց և երկրա-
գործական վարժարանաց. պատկերազարդ
1 ֆր. և 20 անգիւն. (1,40):

Հայ միտքը (Անուանի Հայ գրագէտների
նշանաւոր խօսքերէն կազմուած հաւաքա-
ծոյ մը: Երկասիրութիւն Հ. Ս. Երեմեան-
նի 2 ֆր. և 60. (Հ. 3,20):

Սարեիկ (Հ. Ս. Երեմեան). ողբերգու-
թիւն: 1 ֆր. և 10 (Հ. 1,20):

Հ. Ա. Գոնտարճեան, — ԳՐԱՆԻ-
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ-ԳԱՂՎ. 1914:

(Մանր տառերով ու մաքուր տպագրու-
թեամբ 360 երեսներէ բաղկացած բառ-
գրքով մ'է որ 5.000ի չափ բառ կը պա-
րունակէ և վեջին ալ ընտանեկան կարգ մը
խօսակցութիւններ դրուած են, ֆրանսա-
կան բացատրութեան տներին ծանօթացու-
նելու համար) 1 ֆր. 05 (1,10):

Հ. Ա. Գոնտարճեան, — ԲԱՌԻՐԻՔ
ԳԱՂՎ.-ՀԱՅ. ՎԵՆԵՏԻԿ Ս. Ղազար.
1914: Գին 1 ֆր. 10 (1,20):

(Գրպանի փոքրագիր բառարան մ'է 710
երեսներէ բաղկացած, ածանցաբան և ֆրան-
սերէն գրեթէ բոլոր գործածական բառե-
րը պարունակող. վերջը դրուած է նաև
անկանոն բայերի խմբաւորումը):

Haic & Belus. A National Dram.
composed by M. J. Zorab. Calcutta.
1895. Գին 2,40 (2,50):

SETH. J. M. MESOVP History o
the Armenians in India (from the
earliest times of the present day).
5 fr. (5. 50)

ՏԵՐԵՆ-ՏԵՐԵՐԻ

Մ ՓՈՊՈՒՆԳԱՆԵՆ
ՄԱՐՍԵՅԼ

Հայերէն Տպարա՛ Մ. Փոքրուպէանի
Le Gérant: François CARRIERE.

Marseille. — Imprimerie du Midi